

Warszawa, 1 czerwca 2022 roku

Centrum Ochrony Mokradel

Sprawozdanie merytoryczne z działalności w 2021 roku

1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ STATUTOWA

Działania zmierzające do ograniczenia wydobycia torfu w Polsce

Najważniejszym w 2021 roku działaniem Stowarzyszenia, przyczyniającym się m.in. do ograniczenia wydobycia torfu w Polsce, było opracowanie projektu **Strategii ochrony mokradel w Polsce na lata 2022–2032** (więcej w rozdziale 2.).

Wiosną 2021 roku opracowaliśmy **projekt kampanii edukacyjnej "Go peat-free & protect mires!"**. W lipcu złożyliśmy wniosek o dofinansowanie kampanii do niemieckiej organizacji pozarządowej EuroNatur. Projekt bardzo spodobał się zarządowi organizacji. Niestety, nie dysponuje ona wystarczającymi środkami, by w pełni go sfinansować. Organizacja zaproponowała nam współpracę na rzecz pozyskania finansowania projektu i jego wspólnej realizacji.

Temat wydobycia torfu na cele ogrodnicze zgłębiają także **licencjusze i magistranci Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego**, z którymi współpracujemy.

Na początku czerwca opublikowaliśmy odpowiedź na dodatek reklamowy do białostockiego dziennika "Kurier Poranny", opracowany przez polską firmę Wokas, wydobywającą torf z polskich torfowisk i produkującą na jego bazie podłoża ogrodnicze. Na podstawie informacji zawartych w dodatku do gazety można było odnieść mylne wrażenie, że wydobycie torfu wcale nie jest szkodliwe dla przyrody, a powstałe po zakończeniu eksploatacji torfu stawy rybne są może nawet bardziej cenne przyrodniczo, niż bezpowrotnie zniszczone torfowiska. Artykuł autorstwa Magdy Galus, Wiktora Kotowskiego i Stanisława Łubieńskiego pt. "[Miejsce torfu jest w torfowisku](#)" zamierzaliśmy opublikować w tej samej gazecie, w której pojawił się dodatek firmy Wokas, ale redaktor pisma nam odmówił.

Ostatecznie, opublikowaliśmy nasz tekst na stronie internetowej Stowarzyszenia oraz udostępniliśmy go na Facebooku bagna.pl (więcej w rozdziale 3. Edukacja przyrodnicza i popularyzacja ochrony przyrody oraz działalności stowarzyszenia).

W listopadowym numerze “Działkowca” ukazał się artykuł Magdy Galus pt. “[Torfowiska dla klimatu](#)”. Jego treść dotyczyła roli, jaką torfowiska odgrywają w walce ze zmianą klimatu, a także w procesie przystosowywania się do zachodzących zmian. W tekście podniesiony został również problem eksploatacji torfu na cele ogrodnicze i możliwości zastępowania go kompostem oraz dostępnymi na polskim rynku podłożami ogrodniczymi bez torfu (więcej w rozdziale 3. Edukacja przyrodnicza i popularyzacja ochrony przyrody oraz działalności stowarzyszenia).

Przez ostatni rok **wspieraliśmy lokalnych działaczy w walce z kopalnią torfu w gminach Czyże i Narew**. W naszych mediach społecznościowych publikujemy informacje o ich zmaganiach (więcej w rozdziale 7. Interwencje przyrodnicze).

Ponadto, CMok wziął również udział w **konsultacjach społecznych projektu ustawy o zmianie ustawy Prawo geologiczne i górnicze** oraz niektórych innych ustaw (nr UD280 w Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów), wskazując na znaczenie złóż torfu dla przeciwdziałania emisjom gazów cieplarnianych i konieczność ograniczenia wydobycia torfu. [Plik z uwagami przekazanymi w ramach konsultacji](#) został zamieszczony na stronie bagna.pl.

Ochrona najcenniejszych mechowisk w Polsce

Biorąc pod uwagę nasiloną skalę różnego rodzaju antropogenicznych ingerencji na najcenniejszych torfowiskach, takich jak zbędne, tudzież nadmiernie, intensywne koszenie, w tym celem uzyskania dopłat rolnych (przykład – dolina Rospudy, rozdział 7. Interwencje przyrodnicze) lub przejmowanie pod zabudowę (przykład – mechowisko Kasparus, rozdział 7. Interwencje przyrodnicze), **dostrzegliśmy pilną potrzebę ochrony biernej najcenniejszych, najlepiej zachowanych mechowisk**. Po przeanalizowaniu narzędzi, jakie są dostępne w Polskich realiach dla objęcia danego obszaru ochroną bierną, okazało się, że są one bardzo skąpe, a większość mechanizmów zarządzania działaniami w ochronie przyrody (plany zadań ochronnych na obszarach Natura 2000, dopłaty rolno-środowiskowo-klimatyczne) wspiera działania czynne (koszenie, odkrzaczanie), nie dając możliwości wskazania obszarów do ochrony biernej traktowanej tam jako priorytet.

W związku z powyższym, **wraz z Klubem Przyrodników, zaprosiliśmy do rozmów przedstawicieli Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska**, by przedstawić im ten problem i przedyskutować jego możliwe rozwiązania. Spotkanie odbyło się w maju 2021 roku. Problem zasygnowaliśmy także w ramach uwag zgłoszonych w konsultacjach społecznych projektu Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej. Działania, mające na celu wspieranie możliwości stosowania ochrony biernej w wybranych przypadkach, kontynuujemy także w ramach działania w Koalicji 10% (więcej w rozdziale 10. Współpraca).

Innym kierunkiem działań, jakie zdecydowaliśmy się rozpocząć, by zabezpieczyć najcenniejsze torfowiska, jest **wykup gruntów i przeznaczenie ich do ochrony biernej**.

[Dolina Rospudy](#) była dla nas naturalnym pierwszym wyborem. Jesteśmy zaangażowani w ochronę tego torfowiska od niemal 20 lat. To największe w Polsce, a także jedno z największych w Europie Środkowej i Zachodniej, przepływowe torfowisko niskie, zachowane w stanie zbliżonym do naturalnego. Wykup pierwszych czterech działek o łącznej powierzchni **3,49 ha** był możliwy dzięki funduszom, które otrzymaliśmy w formie **dotacji od firmy [Cumulus](#)**, przekazanej nam w ramach inicjatywy [1% for the Planet](#) (więcej w rozdziale 10. Współpraca), a także darowiznom otrzymanym od osób prywatnych: **prof. Stanisława Kłosowskiego i Ewy Jabłońskiej** oraz **bliskich Izy Mier-Jędrzejowicz**, zmarłej 25 kwietnia 2021 roku, w ramach [Funduszu Izy Mier](#).

Działania zmierzające do ograniczenia emisji gazów cieplarnianych z osuszonych torfowisk

Pod koniec roku **firma Cumulus**, z którą współpracujemy (więcej w rozdziale 10. Współpraca), w opozycji do nakręcającego konsumpcję, tzw. Czarnego Piątku, w ramach którego sklepy prześcigają się na oferowane promocje i rabaty, zorganizowała **akcję [Green Friday](#)**. Cena żadnego z produktów firmy nie została obniżona, natomiast cały przychód z wybranych produktów Cumulus, zakupionych 26 listopada, firma przekazała dla Centrum Ochrony Mokradeł na wykup i ponowne nawodnienie osuszonych torfowisk.

W ten sposób **udało się zebrać ponad 200 300 zł!**

Akcja Green Friday, promowana przez Cumulus pod hasłem [Wrzuć pieniądze w błoto!](#), stała się początkiem nowego programu CMok, w ramach którego zamierzamy **ponownie zabagnić osuszone torfowiska, by powstrzymać emisje gazów cieplarnianych z utleniającego się**

torfu. Obecnie poszukujemy strategicznie położonych działek mokradłowych, których wykup umożliwi zatamowanie rowów melioracyjnych, podniesienie poziomu wody na jak największym obszarze oraz zwrócenie mokradeł przyrodzie już na zawsze.

W lipcu ukazało się opracowanie Wiktora Kotowskiego pt. [Oszacowanie emisji gazów cieplarnianych z użytkowania gleb organicznych w Polsce oraz potencjału ich redukcji](#), wydane przez fundację **WWF Polska** we współpracy z Centrum Ochrony Mokradeł. W raporcie można znaleźć odpowiedzi m.in. na następujące pytania: Ile gazów cieplarnianych emitują osuszone torfowiska Polski? Czy emisje te są one uwzględniane w oficjalnych raportach do Konwencji Klimatycznej? Jaki jest potencjał mitygacji zmiany klimatu poprzez ponowne nawodnienie osuszonych torfowisk? (więcej w rozdziale 3. Edukacja przyrodnicza i popularyzacja ochrony przyrody oraz działalności stowarzyszenia).

We wrześniu, na stronie [bagna.pl](#) opublikowany został przekrojowy artykuł Wiktora Kotowskiego pt. [“Bagna, ludzie, klimat – o ochronie torfowisk z punktu widzenia przeciwdziałania zmianie klimatu i adaptacji do niej”](#).

Pod koniec roku **WWF Polska zaproponował nam współpracę**, w ramach której CMok będzie odpowiedzialny za wskazanie torfowisk najlepiej nadających się do restytucji i ograniczenia emisji oraz opracowania wstępnych koncepcji działań restytucyjnych na tych torfowiskach, natomiast WWF będzie odpowiedzialny m.in. za pozyskanie od firm środków na restytucję przyrodniczą osuszonych torfowisk.

2. PROJEKT STRATEGII OCHRONY MOKRADEŁ W POLSCE NA LATA 2022–2032

CMok przystąpił do przetargu rozpisanego przez Generalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska w maju 2021 roku na przygotowanie Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce na lata 2022–2032. Zamówienie zostało udzielone CMok i zrealizowane w ramach działalności gospodarczej Stowarzyszenia. Na realizację zadania przeznaczone zostało niezmiernie mało czasu – 130 dni, jednak autorzy (Ewa Jabłońska, Wiktor Kotowski i Marek Giergiczny) pracowali w pocie czoła i przygotowali dwustustronicowy dokument w wyznaczonym terminie. Zamówienie zostało odebrane przez GDOŚ bez zastrzeżeń. Strategia jest obecnie w konsultacjach międzyresortowych. Poniżej zamieszczamy streszczenie tego dokumentu:

Jako sygnatariusz Konwencji o ochronie obszarów wodno-błotnych (Konwencji Ramsarskiej), Polska jest zobowiązana do ochrony i racjonalnego użytkowania występujących na terytorium kraju mokradeł, przy czym szczególną ochroną należy objąć specjalnie wyznaczone mokradła o znaczeniu międzynarodowym. Konwencja Ramsarska definiuje mokradła szeroko, obejmując zarówno różnego typu podmokłe tereny lądowe, jak i wody śródlądowe i przybrzeżne wody morskie – tak naturalne, jak sztuczne. Niniejsza Strategia jest dokumentem planistycznym, zawierającym wytyczne działań na rzecz ochrony mokradeł na lata 2022–2032. Na opracowanie składają się: (1) wprowadzenie, w którym między innymi zdefiniowano wyróżniane typy mokradeł oraz opisano pełnione przez nie usługi ekosystemowe, (2) część diagnostyczna, zawierająca oszacowanie powierzchni i stanu ekologicznego różnych rodzajów mokradeł w Polsce oraz analizę presji wywieranej na te ekosystemy oraz (3) właściwą strategię, ze specyfikacją celów, programem działań, oszacowaniem kosztów i korzyści ich wdrożenia, a także wskazaniem powiązań strategii z innymi dokumentami strategicznymi i opisem standardów monitorowania strategii. Integralną częścią opracowania jest też 9 załączników, zawierających m.in. zestawienia danych, dodatkowe mapy oraz opisy zastosowanych metod.

Całkowita powierzchnia naturalnych i przekształconych mokradeł w Polsce została oszacowana jako 5,7 miliona ha, czyli 18% powierzchni kraju (bez wód morskich). Około 1,6 mln ha zajmują torfowiska, 3,6 mln ha to mokradła lądowe nietorfowe, a wody powierzchniowe pokrywają około 0,5 mln ha. Na podstawie analizy dostępnych danych oszacowano, że 85% torfowisk jest przesuszonych, a jedynie ok. 15% zachowało charakter bagienny i potencjalne zdolności akumulacji torfu. Poza rosnącym zagrożeniem gatunków bagiennych roślin i zwierząt, skutkami degradacji torfowisk są wysokie emisje gazów cieplarnianych z rozkładu torfu oraz utracona retencja wody w krajobrazie. Spośród innych mokradeł, szczególnie dużej presji poddane są rzeki i tereny zalewowe rzek. Skutkiem zaburzenia stanu ekologicznego i funkcjonowania tych ekosystemów jest zagrożenie ich różnorodności biologicznej, wzrost ryzyka powodziowego oraz znaczące ograniczenie procesów oczyszczania się wód.

Przyjęto trzy główne cele Strategii: (1) Poprawa stanu różnorodności biologicznej torfowisk i ograniczenie emisji gazów cieplarnianych z torfowisk o 30%, (2) Poprawa stanu różnorodności biologicznej i wspieranie naturalnych procesów w ekosystemach wodnych oraz zwiększenie retencji wody na terenach nadrzecznych oraz (3) Podtrzymanie i wzmocnienie ochrony mokradeł w ramach sieci obszarów Ramsar w Polsce. Poszczególnym celom

strategicznym przypisano szczegółowe cele operacyjne oraz zadania wraz ze wskazaniem instytucji odpowiedzialnych za ich realizację. Na podstawie monetaryzacji wybranych usług ekosystemowych (przede wszystkim ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i zwiększenia retencji wody) wyliczono korzyści z realizacji Strategii na ok. 74 miliardów złotych. Przewidywane korzyści są trzykrotnie wyższe, niż koszty realizacji Strategii, które obejmują ok. 5,8 mld zł przewidzianych wydatków Skarbu Państwa oraz 22,5 mld zł zaplanowanych do pokrycia z innych źródeł.

3. EDUKACJA PRZYRODNICZA I POPULARYZACJA OCHRONY PRZYRODY ORAZ DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA

Światowy Dzień Mokradel 2021

Ze względu na pandemię koronawirusa, obchody Światowego Dnia Mokradel, organizowane co roku przez Centrum Ochrony Mokradel i Wydział Biologii UW, w **2021 roku po raz pierwszy odbyły się w formule online.**

Świętowanie pod hasłem **Mokradla i Woda** trwało 3 dni. Zorganizował i poprowadził je Wiktor Kotowski z nieocenionym wsparciem technicznym ze strony Michała Chilińskiego i Roberta Meronki z Wydziału Biologii UW, a także Ewy Jabłońskiej, Marcina Mazurkiewicza, Magdy Galus, Magdaleny Siemaszko i Marcina Górnickiego.

Obchody rozpoczęliśmy w niedzielę, **31 stycznia**, serią wirtualnych spacerów po całkiem realnych mokradłach. Cykl połączeń z terenu rozpoczęliśmy od naszej nowej współpracownicy, Magdaleny Siemaszko, która opowiedziała o projekcie **Pamiętajmy o mokradłach**, którego jest koordynatorką. Daniel Petryczkiewicz, uczestnik projektu, poprowadził **spacer po Łąkach Soleckich nad rzeką Małą**. Małgorzata Stanek z Fundacji dla Biebrzy połączyła się z nami, by opowiedzieć o sytuacji obszaru Ramsar **Biebrzańskiego Parku Narodowego w kontekście planowanej drogi S16**. Adam Bohdan z Fundacji Dzika Polska podzielił się wieściami z **Bagna Wizna**, natomiast Grzegorz Górecki z Wydziału Biologii UW przybliżył nam aktualne problemy obszaru Ramsar **Jezioro Łuknajno**. Artur Furdyna (Towarzystwo Przyjaciół Rzek Iny i Gowienicy) poprowadził **spacer nad rzeką Lenką, jeziorem Reczynek i po Uroczyskach Ośniańskich**. Wiadomości z kolejnego obszaru Ramsar, **Ujście Warty**, dostarczył Jacek Engel z Greenmind. Wirtualny **spacer po Trzczańskich Mokradłach** poprowadził Gustaw Małecki. **Poleski Park Narodowy**, również

będący obszarem Ramsar, pokazał nam Andrzej Różycki z Poleskiego PN. O **Zakolu Wawerskim**, niezwykłym kompleksie mokradłowym w Warszawie opowiedział Marcin Górnicki, student Wydziału Biologii UW, autor pracy licencjackiej o Zakolu, który oszacował zasoby torfu na tym terenie i przeliczył jak duże byłyby emisje gazów cieplarnianych, gdyby obszar ten został osuszony pod zabudowę. Na koniec Adam Kapler (Ogród Botaniczny PAN w Powsinie, CMok) przybliżył nam temat **restytucji mokradel w projekcie FlorIntegral** oraz podzielił się aktualnościami z Ogródu Botanicznego w Powsinie. Ponad 3,5-godzinna relacja na YouTube CMoka miała 830 wyświetleń

Podczas wieczornej sesji dr hab. Mateusz Grygoruk, prof. SGGW, poprowadził wykład **Jak mokradła chronią wodę?**. Po wykładzie odbyła się **projekcja filmu podsumowującego projekt [CLEARANCE](#)**. Następnie Wiktor Kotowski przeprowadził **wywiad z dr. Sebastianem Szklarkiem**, jednym z autorów bloga Świat Wody. Pierwszy dzień obchodów zakończyliśmy rozmową Wiktora z **Maciejem Szajkowskim z Kapeli ze Wsi Warszawa** o nowej, wyjątkowo mokradłowej, płycie zespołu – Uwodzenie-Waterduction.

W poniedziałek rano, **1 lutego**, odbyła się **prezentacja wyników raportu** pt. **[Ocena potencjalnych skutków przyrodniczych planowanej eksploatacji węgla kamiennego ze złoża Sawin w rejonie Poleskiego Parku Narodowego](#)**, przygotowanego przez CMok na zamówienie Wetlands International – European Association, realizowane we współpracy z niemiecką fundacją Euronatur, oraz **konferencja prasowa na temat raportu**, w której udział wzięli jego autorzy (Piotr Chibowski z Wydziału Biologii UW, Paulina Dzierża z CMok i dr Łukasz Kozub z CMok i Wydziału Biologii UW) oraz Jarosław Szymański Dyrektor Poleskiego PN, dr hab. Grzegorz Grzywaczewski, prof. Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie oraz Prezes Zarządu WFOŚiGW w Lublinie, dr hab. Wiktor Kotowski z CMok oraz Wydział Biologii UW, Anna Meres z Greenpeace Polska, Krzysztof Gorczyca z Towarzystwa dla Natury i Człowieka, dr Sylwester Krzysztof Kraśnicki, hydrogeolog, autor raportu dotyczącego potencjalnego wpływu projektowanej kopalni węgla na wody podziemne i powierzchniowe, a także dziennikarze. Konferencję prasową poprowadziła Magda Galus, członkini CMok.

Ostatnim punktem programu drugiego dnia obchodów było wspólne oglądanie **dyskusji panelowej** w języku angielskim, zorganizowanej przez Sekretariat Konwencji Ramsarskiej, pt. **[Wetlands: securing freshwater for all](#)**.

We wtorek, **2 lutego**, odbyła się zorganizowana przez CMok debata pt. **Chrońmy wodę chroniąc mokradła: jak to zrobić w Polsce?** Udział w niej wzięli: Beata Bezubik, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Białymstoku, Nina Dobrzyńska, Dyrektor Departamentu Klimatu i Środowiska w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Sylwia Gawrońska, Sekretariat Konwencji Ramsarskiej w Polsce, GDOŚ, Joanna Sasal, Zastępca Dyrektora Departamentu Zarządzania Środowiskiem Wodnym, PGW Wody Polskie, dr hab. Iwona Wagner, Europejskie Regionalne Centrum Ekohydrologii UNESCO oraz Fundacja Sendzimira, prof. dr hab. inż. Tomasz Okruszko, Katedra Inżynierii Wodnej SGGW, Prorektor SGGW ds. Nauki, Paweł Pawlaczyk, Klub Przyrodników. Debatę poprowadził Wiktor Kotowski.

W ramach obchodów Światowego Dnia Mokradeł zorganizowaliśmy także **kącik dla dzieci**, w ramach którego Łukasz Fuglewicz ze Słowińskiego PN opowiedział o **skrzacie Torfiku Krakuliku** prosto z obszaru Ramsar Słowiński Park Narodowy. Dzieci mogły także wziąć udział w **bagiennym konkursie plastycznym**. Autorzy nadesłali 80 pięknych prac o tematyce bagiennej. Nagrodzone prace można podziwiać w [galerii online](#). W jury konkursu plastycznego zasiadli: Janka Jabłońska, Ewa Jabłońska, Joanna Gornia, Łukasz Kozub, Olga Roszkowska, Janek Kucharzyk i Wiktor Kotowski.

Na stronie bagna.pl znajduje się [szczegółowy harmonogram obchodów](#) oraz [materiały prasowe](#). W rzece (bo przecież nie kanale) informacji od Centrum Ochrony Mokradeł na [YouTube](#) można obejrzeć poszczególne wystąpienia z obchodów Światowego Dnia Mokradeł. Informacja o wydarzeniu na Facebooku pt. [Mokradła i woda. Światowy Dzień Mokradel 2021](#), dotyczącym organizowanych przez nas obchodów, dotarła do zupełnie rekordowej dla nas liczby odbiorców – **ponad 844 tysięcy osób**. Ponad 900 osób oznaczyło się jako te, które wezmą udział w wydarzeniu, zaś 5,7 tysiąca osób oznaczyło się jako zainteresowane wzięciem w nim udziału.

Wystawa Chrońmy Mokradła

Wystawa była eksponowana w Białowieskim Parku Narodowym w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym od 2 lutego 2021.

Filmy, artykuły i wywiady popularyzujące wiedzę o mokradłach

[Miejsce torfu jest w torfowisku](#) – artykuł Magdy Galus, Wiktora Kotowskiego i Stanisława Łubieńskiego, opublikowany w czerwcu na stronie bagna.pl (więcej w rozdziale 1. Podstawowa działalność statutowa). Post z informacją o artykule, zamieszczony na profilu bagna.pl na Facebooku, dotarł do **ponad 10 tysięcy odbiorców**, był wielokrotnie udostępniany (55 razy) i wywołał dyskusję wokół tematu eksploatacji torfu na cele ogrodnicze (więcej w rozdziale 1. Podstawowa działalność statutowa).

[Oszacowanie emisji gazów cieplarnianych z użytkowania gleb organicznych w Polsce oraz potencjału ich redukcji](#) – opracowanie Wiktora Kotowskiego, wydane w lipcu przez fundację WWF Polska we współpracy z Centrum Ochrony Mokradeł. Tylko dzięki profilowi bagna.pl na Facebooku informacja o opracowaniu dotarła do **ponad 7,8 tysiąca odbiorców** oraz została udostępniona 46 razy (więcej w rozdziale 1. Podstawowa działalność statutowa).

[Bagna, ludzie, klimat – o ochronie torfowisk z punktu widzenia przeciwdziałania zmianie klimatu i adaptacji do niej](#) – artykuł Wiktora Kotowskiego opublikowany we wrześniu na stronie bagna.pl. Dzięki profilowi bagna.pl na Facebooku informacja o tekście dotarła do **ponad 2,4 tysiąca odbiorców** i została udostępniona 16 razy.

[Torfowiska dla klimatu](#) – artykuł Magdy Galus, opublikowany w listopadowym numerze „Działkowca” (więcej w rozdziale 1. Podstawowa działalność statutowa). Nakład miesięcznika to **200 tys. egzemplarzy**. Skan artykułu został udostępniony za zgodą wydawnictwa na profilu bagna.pl na Facebooku, gdzie dodatkowo dotarł do prawie **3,5 tysiąca odbiorców** i był udostępniany 17 razy (więcej w rozdziale 1. Podstawowa działalność statutowa).

4. CZYNNA OCHRONA PRZYRODY I DZIAŁANIA Z UDZIAŁEM WOLONTARIUSZY

W roku 2021 roku udało się zrealizować działania ochrony czynnej z udziałem wolontariuszy na Górze Sosnówce k. Chęcina oraz na Górze Zamkowej w Mielniku. Działania związane z pracą wolontariuszy przy ochronie czynnej koordynowali Jan Kucharzyk, Łukasz Kozub i Magda Galus.

Góra Sosnówka k. Chęciny

Stowarzyszenie dzierżawi od Skarbu Państwa działkę o powierzchni ponad 4 ha, położoną na terenie miasta Chęciny, w Górach Świętokrzyskich. Ponad 2 ha zajmują jedne z najlepiej zachowanych w regionie muraw kserotermicznych. W ich obrębie występuje, prawdopodobnie trzecia pod względem liczebności w kraju, populacja wyjątkowo rzadkiego i zanikającego storczyka drobnokwiatowego. Ze względu na sytuację epidemiczną w Polsce, w 2021 roku odbyła się tylko jednodniowa akcja czynnej ochrony muraw w dniu 6 marca. Wzięło w niej udział 10 osób. W trakcie prac, wykosiliśmy duże powierzchnie muraw oraz wygrabiliśmy gromadzącą się na nich martwą materię organiczną, a także usunęliśmy zarastające je zarośla tarniny i ałyczy.

Czynna ochrona muraw kserotermicznych w Mielniku

Wiosną 2021 roku zdecydowaliśmy się przekazać stado wrzosówek Stowarzyszenia Wiesławowi Remeszowi z Pawłowicz, który od 2015 roku opiekuje się owcami poza sezonem wypasu. Warunkiem przekazania owiec było zobowiązanie nowego właściciela do kontynuowania ich wypasu na murawach w Mielniku (Góra Rowska, Góra Piaszczana, Głogi). Obecnie zwierzęta są bardziej zadbane, gdyż stale troszczy się o nie ich właściciel, dostarczając im na bieżąco słomy, siana, wody i owsa, natomiast Stowarzyszeniu organizacja wypasu zajmuje teraz znacznie mniej czasu. Ponosimy także niższe koszty czynnej ochrony muraw.

Efektem naszych rozmów z Urzędem Gminy Mielnik (więcej w rozdziale 7. Interwencje przyrodnicze) i wspólnego poszukiwania rozwiązań zaistniałej sytuacji, jest zobowiązanie się Gminy Mielnik do kontynuacji przez co najmniej 5 lat zabiegów czynnej ochrony murawy na Górze Rowskiej oraz objęcie analogicznymi zabiegami (w tym ekstensywnym wypasem owiec) murawy na Górze Zamkowej.

Aby wspomóc Gminę Mielnik w przystosowaniu nowej murawy do wypasu owiec, w dniach 13–19 września zorganizowaliśmy akcję czynnej ochrony muraw w Mielniku z udziałem wolontariuszy. Akcja była poświęcona w całości odkrzaczaniu Góry Zamkowej. Niestety, pogoda mocno pokrzyżowała nasze plany i, ze względu na opady deszczu (które są wyjątkowo niebezpieczne na stromych zboczach Zamkowej), byliśmy zmuszeni zakończyć prace po trzech z pięciu zaplanowanych na akcję dni. W odkrzaczaniu murawy wzięło udział

12 wolontariuszy, z których dwoje było wolontariuszami CMok po raz pierwszy. Kontynuacja akcji została zaplanowana na wczesną wiosnę.

Liczenie żurawi w Mazowieckim Parku Krajobrazowym

XIII edycja akcji liczenia lęgowej populacji żurawia w Mazowieckim Parku Krajobrazowym odbyła się 27 marca 2021 roku. W jej trakcie padł nowy rekord liczby stwierdzonych par lęgowych – 24 pary. Dodatkowo uczestnicy akcji zaobserwowali około 55 osobników żurawi o niepotwierdzonej lęgowości – w tym dwa przelatujące klucze po 7 i 8 ptaków.

Takie wyniki możliwe były dzięki wyjątkowo dużej liczbie uczestników (58 osób), którzy obsadzili rekordowo dużo punktów nasłuchowych (25). Można się chyba pokusić o wniosek, że to pozytywny skutek pandemicznej rzeczywistości.

Na terenie ostoi Natura 2000 Bagno Całowanie stwierdziliśmy tym razem 15 par lęgowych żurawia. W porównaniu do 14 par w zeszłym roku, można mówić o względnej równowadze. Pozostałe 9 par stwierdziliśmy w granicach lub blisko granic ostoi Bagna Celestynowskie. Wyniki oznaczają duże zagęszczenia populacji lęgowych w obydwu ostojach (rzędu 30–50 par na 100 km²) i wpisują się w ogólnoeuropejski trend wzrostowy liczebności populacji lęgowej żurawia. Na [mapie rozmieszczenia stwierdzonych stanowisk lęgowych](#) obserwacje zostały zaznaczone czerwonymi punktami.

Oprócz policzenia samych żurawi, uczestnicy dokonali kilku innych ciekawych obserwacji. W granicach obszaru Bagna Celestynowskie zaobserwowano kupę wilka! Jest to pierwsze stwierdzenie wilka w tej okolicy i prawdopodobnie pozwoli dodać nowy punkt w [Atlasie Ssaków Polski Instytutu Ochrony Przyrody](#). Póki co, za pomocą aplikacji iMammalia (polecamy!), ta ciekawa obserwacja zasilila zasoby projektu MammalNet. Koło wieży widokowej na Bagnie Całowanie przez cały wczesny ranek, swoim charakterystycznym głosem przypominającym kwiki świni, odzywał się wodnik – skryty ptak rzadko wyściubiający dziób z szuwarów. Na jeziorze Torfy zaobserwowano parę zaobrączkowanych łabędzi niemych. To stali bywalcy jeziora, co wiadomo dzięki obrączkom, założonym im właśnie tutaj 3 i 4 lata temu. Spotkano również łośie, jelenie i sarny. Były też tokujące czajki i bekas kszyk. Nad łąkami unosiły się trele dziesiątek skowronków. Piałe bażanty, srokosze patrolowały swoje terytoria, potrzosy śpiewały w trzcinach, a w lasach szereg innych gatunków, w tym śpiewaki, raniuszki, dzięcioły czarne i zielone.

[Pełna relacja z akcji](#) została wysłana do uczestników mailem oraz zamieszczona na profilu CMok na Facebooku. Liczenie żurawi zorganizował członek Stowarzyszenia, Michał Kryciński.

Otwarte Grupy Robocze

Podczas walnego zgromadzenia członków Centrum Ochrony Mokradeł w 2021 roku zgłoszona została propozycja większego angażowania członków Stowarzyszenia w bieżące prace zespołu CMok. Odpowiedzią na tę propozycję jest [lista otwartych grup roboczych](#), do których można dołączyć kontaktując się mailowo z osobą kontaktową dla danej grupy.

5. REALIZOWANE PROJEKTY

Ocena potencjalnego oddziaływania rozbudowy wydobycia węgla w Lubelskim Zagłębiu Węglowym na torfowiska Poleskiego Parku Narodowego

W ramach współpracy z Wetlands International i niemiecką fundacją Euronatur, CMok kontynuował analizę potencjalnego wpływu uruchomienia kopalni węgla kamiennego w złożu Sawin, położonym w znacznej części pod południowo-wschodnią eksklawą Poleskiego Parku Narodowego, obejmującą najlepiej zachowane torfowiska węglanowe tej części Polesia Zachodniego – Bagno Bubnów i Bagno Staw. W styczniu 2021 opublikowaliśmy ekspertyzę pt.: *Ocena potencjalnych skutków przyrodniczych planowanej eksploatacji węgla kamiennego ze złoża Sawin w rejonie Poleskiego Parku Narodowego*, zawierającą analizę danych literaturowych na temat przyrody tego terenu oraz ocenę skali potencjalnych strat w przyrodzie wywołanych uruchomieniem kopalni. Natomiast 1. lutego, w ramach obchodów Światowego Dnia Mokradeł 2021, odbyła się konferencja prasowa dotycząca potencjalnych skutków przyrodniczych planowanego wydobycia węgla w sąsiedztwie Poleskiego Parku Narodowego.

Pamiętajmy o Mokradłach

Sprawozdanie dotyczy działań projektowych realizowanych w roku 2021, czyli po 3 miesiącach od początku jego realizacji do końca 2021 roku, czyli połowy planowanego całkowitego czasu trwania.

Projekt rozpoczął się jesienią 2020 roku od ogłoszenia naboru na 'case studies', które stały się następnie przedmiotem projektu. Proces rekrutacji został opisany w sprawozdaniu za poprzedni rok. Wiosną 2021 roku zaczęliśmy pracę z siedmioma lokalizacjami i ich Opiekunami – są to: okolice Sławatycz na nadbużańskim Polesiu, gmina Niemce pod Lublinem, Czyże i Siemichocze na Podlasiu, Ośno Lubuskie, Turzycowe Błoto w Gdyni i rzeka Mała pod Warszawą, z czego najpełniejszym procesem – przede wszystkim badaniami etnograficznymi oraz opowieścią filmową objęte zostały Sławatycze nad Bugiem, Niemce pod Lublinem, łąki w Czyżach na Podlasiu oraz jeziora w Ośnie Lubuskim.

Turzycowe Błoto, Siemichocze oraz rzekę Małą wspieramy przede wszystkim od strony merytorycznej – przyrodniczej, uczestnicząc w procesach partycypacyjnych, które już się tam odbywają i służąc wsparciem eksperckim. Poza tym, wszystkie 12 przypadków, które przeszło do drugiego etapu rekrutacji zostało zaproszone do udziału w kursie mokradłowym.

Kolejnym planowanym działaniem był 'Kurs ekologii i ochrony mokradeł dla Opiekunów bagien', przeprowadzony przez specjalistów CMok. Kurs w założeniu miał obejmować część wykładową i terenową, i w związku z sytuacją pandemiczną zdecydowaliśmy się rozdzielić w czasie obie te części. W 2021 roku odbyła się pierwsza część wykładowa online – obejmowała 9 dwugodzinnych spotkań (wykład + dyskusja, piątki 18.00–20.00) od kwietnia do połowy czerwca. Spotkania odbywały się w zamkniętej grupie, ale zaprosiliśmy do udziału w nich wszystkie osoby, które zgłosiły się do rekrutacji do projektu, oraz inne zainteresowane, które zgłosiły się do nas w związku z promocją projektu. Wykłady cieszyły się dużym zainteresowaniem, w sumie uczestniczyło w nich ok. 50 osób, a dyskusje pozwoliły na zbudowanie społeczności osób zainteresowanych uczeniem się o mokradłach. Wiemy, że nawiązały się też różne wymiany między niektórymi uczestni(cz)kami, już poza projektem. Spotkania są nagrane i stanowią bazę wiedzy, którą w razie potrzeby możemy udostępniać. W związku z trudną sytuacją pandemiczną w maju/czerwcu, część terenowa (kilkudniowy wyjazd) została przesunięta na kolejny rok, i planujemy ją na lipiec 2022 roku.

Po wstępnym rozpoznaniu terenowym rozpoczęte zostały 'procesy wspierające' dla każdego z wyłonionych przypadków. Do tej pory obejmowały one przede wszystkim: (1) pierwszą 'wizytę studyjną' – w Sławatyczach, Niemcach, Czyżach, Siemichoczach, Gdyni, nad Małą oraz w Ośnie, (2) studium etnograficzne, (3) nagrywanie wstępnego materiału do wizualnej opowieści o społecznej tożsamości mokradeł. Wizyty przebiegały w różny sposób, w większości przypadków osobno odbyły się pierwsze wyjazdy i spotkania z Opiekun(k)ami,

osobno wyjazdy przyrodnicze, które zaowocowały wstępnymi inwentaryzacjami, a osobno wyjazdy etnograficzne, które realizuje Stowarzyszenie Pracownia Etnograficzna.

Rozpoznanie przyrodnicze nad rzeką Małą oraz w Czyżach zostało poszerzone dzięki połączeniu przez Wiktora Kotowskiego swojego zaangażowania w projekt z pracą ze studentami z Wydziału Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, którzy w ramach swoich zajęć odwiedzili te dwa obszary i sporządzili bardziej szczegółowe analizy.

Ośno Lubuskie, w związku z tym, że wydaje się nam być najobszerniejszym i najbardziej skomplikowanym przypadkiem, zostało odwiedzone dwukrotnie, oprócz wstępnej wizyty studyjnej udało się zorganizować dłuższy wyjazd łączący większy zespół projektowy, ekspertów przyrodniczych oraz zespół etnograficzny. Okazało się to trudnym logistycznie, ale najlepszym rozwiązaniem, pozwalającym na najpełniejsze poznanie i zrozumienie tematu, a także w związku z dużym zaangażowaniem lokalnej społeczności – stało się swego rodzaju pokazowym, partycypacyjnym 'badaniem terenowym', w którym uczestniczyli oprócz ekspertów z projektu lokalni mieszkańcy, działacze, a także lokalni eksperci zainteresowani tematem. W kolejnym miesiącu planujemy podobny wyjazd do projektowej lokalizacji na Polesiu.

Studia etnograficzne zlecone Pracowni Etnograficznej zostały zaplanowane dla 4 miejsc – Ośna, Niemiec, Czyży i Sławatycz, z czego zostały zrealizowane tylko w dwóch – Ośnie i Niemcach. W Czyżach badania zostały rozpoczęte zgodnie z planem latem, ale musiały zostać wstrzymane ze względu na sytuację przygraniczną na granicy polsko-białoruskiej, w Sławatyczach zostały całkowicie przełożone z tego samego powodu.

Niestety aktualna sytuacja kryzysu humanitarnego dość mocno wpłynęła na przebieg projektu, który pozornie nie łączy się tematycznie, ale w rzeczywistości ma zaskakująco dużo związków. Po pierwsze 3 wybrane lokalizacje leżą w strefie przygranicznej, 2 w samej strefie z ograniczonym dostępem – Sławatycze i Siemichocze, a jedna kawałek dalej – Czyże. Po drugie, część osób pracujących przy projekcie była przez połowę 2021 roku mocno zaangażowana w działania przygraniczne, tak jak koordynatorka projektu, która mieszkała pod Białowieżą, a więc w epicentrum wydarzeń oraz część zespołu etnograficznego, przede wszystkim ta, która pracuje nad case'em w Czyżach – osoby mieszkają przy samej granicy. W związku z tą sytuacją część działań była utrudniona, rozciągnęła się w czasie, lub ich realizacja musiała zostać przeniesiona na kolejny rok. Musimy też przemyśleć strategię

realizacji nadbużańskiej opowieści wizualnej, która po pierwszych wizytach wydawała się dość spójna, a teraz może się okazać mniej adekwatna, ale mamy nadzieję, że studium etnograficzne wyklaruje sytuację.

Kolejny rodzaj działania, czyli tworzenie wizualnej opowieści dokumentalnej (3) jest najbardziej elastycznym i rozciągniętym w czasie działaniem – kręcenie filmu wymaga dostosowania się do kontekstu, lokalnych potrzeb, dynamicznie zmieniającej się sytuacji, wypracowania wizji artystycznej, znalezienia interesujących i wartych pokazania wątków oraz uznania priorytetów – w niektórych przypadkach ważniejsze okazują się wnikliwe ekspertyzy prawne i przyrodnicze niż pokazanie historii, albo odwrotna niż zaplanowana kolejność tych działań. W związku z powyższym podjęte zostały decyzje o realizacji dwóch pełniejszych dokumentów dotyczących 2 zupełnie różnych przypadków – Ośna Lubuskiego oraz Nadbużańskiego Polesia (Sławatycze) oraz kontynuacji istniejącego już wstępnego materiału dotyczącego Czyży. W pozostałych przypadkach efektem będą inne formy prezentacji materiału audiowizualnego, zebranych opowieści, archiwów, wywiadów itd. We wszystkich miejscach zostały już nagrane mniejsze lub większe fragmenty materiału. Do Sławatycz, ze względu na specyfikę kulturową i chęć uchwycenia tradycji związanych z obchodami liturgii Św. Onufrego został zorganizowany dodatkowy wyjazd filmowo-etnograficzny w czerwcu, odbyło się też kilka mniejszych, połączonych ze wstępnym rozpoznaniem etnograficznym wyjazdów do Czyży. Większość dokumentacji planowana jest na późną wiosnę i lato bieżącego roku, gdyż jest to najlepszy moment na uchwycenie zamierzonych treści.

Spotkania ze społecznością, dostarczenie narzędzi opiekunowi/ce oraz bieżąca współpraca, są ze sobą ściśle powiązane, często dzieją się równolegle albo w innej kolejności niż zaplanowana, ich rytm jest zupełnie inny w każdym przypadku, w zależności od kontekstu. Procesy w Czyżach i Gdyni toczyły się swoim rytmem w ciągu 2021 roku, także na poziomie urzędowym, w związku z czym dostosowujemy do nich działania projektowe. W Czyżach uczestniczyliśmy w spotkaniach rady gminy związanych ze Studium Uwarunkowań, jesteśmy w ciągłym kontakcie z Opiekunką w procesie administracyjnym i sądowym związanym z zaskarżeniem studium, złożyliśmy oficjalne wnioski do włączenia w postępowania jako Stowarzyszenie. W Gdyni zajmujemy się przede wszystkim merytorycznym wsparciem przyrodniczym, w ścisłej współpracy z Opiekunem oraz zespołem pracującym nad projektem "Turzycowe Błoto", którego obecnie główną odsłoną jest proces z miejskiego budżetu obywatelskiego "Ratunek przed wyschnięciem mokradła miejskiego „Turzycowe błoto”

poprzez przebudowę/budowę 5 studzienek kanalizacji deszczowej z osadnikami czyszczącymi w ciągu ul. Migdałowej", do którego w ramach projektu została opracowana ekspertyza. Ekspert z projektu wziął też udział w okrągłym stole negocjacyjnym, zorganizowanym przez Laboratorium Innowacji Społecznych miasta Gdyni.

WaterLANDS

W 2021 roku, Centrum Ochrony Mokradeł jako członek największego konsorcjum organizacji i instytucji chroniących bagna (łącznie 31 organizacji partnerskich z 14 krajów Europy), uzyskało dofinansowanie z programu Horyzont 2020 Europejski Zielony Ład na realizację 5-letniego, międzynarodowego projektu **WaterLANDS: Naturalne magazyny węgla dla klimatu, ludzi i przyrody**. Celem projektu jest zakrojona na szeroką skalę restytucja europejskich mokradeł.

Centrum Ochrony Mokradeł i Uniwersytet Warszawski są jedynymi polskimi partnerami projektu. Liderem projektu jest University College Dublin (UCD) z Irlandii, natomiast partnerzy reprezentują sektory: badawczy, przemysłowy, rządowy i non-profit.

Polska część projektu będzie skupiać się na zebraniu doświadczeń z projektów renaturyzacji torfowisk na Mazowszu i w Polsce Północno-Wschodniej. CMok zajmie się ekologicznymi i społecznymi uwarunkowaniami przywracania usług ekosystemowych mokradeł, a Wydział Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warszawskiego podejmie się ich kwantyfikacji oraz wyceny.

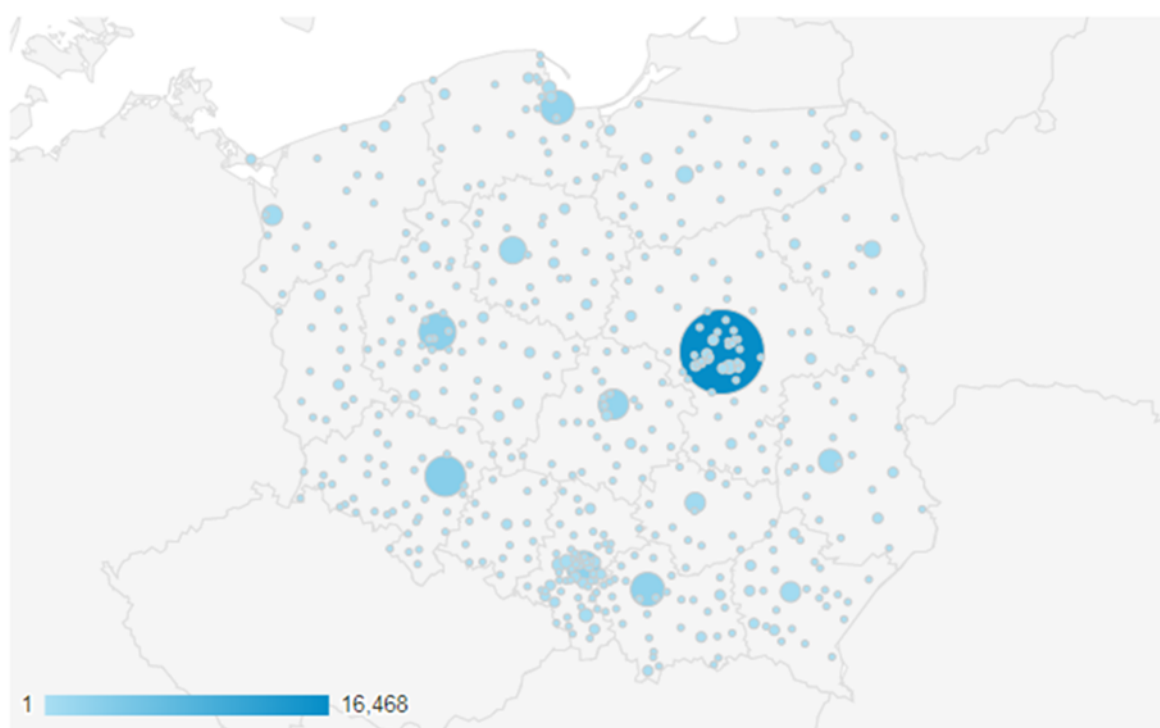
Rok 2021 upłynął w projekcie WaterLANDS pod znakiem dopełniania formalności koniecznych do podpisania umowy grantowej. W dniu 11 października opublikowaliśmy [notę prasową na temat projektu](#). Realizacja projektu rozpoczęła się w grudniu. W dniu 30 grudnia ogłosiliśmy rekrutację na stanowisko koordynatora części projektu realizowanej przez CMok.

6. SERWISY INTERNETOWE

Strona Bagna.pl

W 2021 roku stronę bagna.pl odwiedziło 66 tys. użytkowników, czyli o 40% więcej niż w roku poprzednim (2020: 47 tys. użytkowników, 2019: 22 tys., 2018: 13,8 tys.). Najwięcej wizyt na stronie zarejestrowaliśmy w pierwszym półroczu, w tym szczególnie przez kilka

dni poprzedzających Światowy Dzień Mokradeł – 300–600 użytkowników dziennie. 91% użytkowników stanowili nowi użytkownicy, 9% – użytkownicy powracający. 88% użytkowników wchodziło na stronę z lokalizacji w Polsce. Użytkownicy pochodzili z ponad 1000 miejscowości, najczęściej (podobnie jak w poprzednim roku) z Warszawy, Wrocławia, Krakowa, Gdańska, Poznania, Katowic, Łodzi i Lublina, a także z Bydgoszczy, Kielc, Szczecina, Rzeszowa, Białegostoku. Dużą liczbę odwiedzin odnotowano też z wyspy Batam w Indonezji (1 500), ale biorąc pod uwagę, że były to wizyty trwające krócej niż jedną sekundę, są one prawdopodobnie generowane automatycznie.

Miejsca logowania użytkowników strony bagna.pl w 2021 roku w Polsce

Większość użytkowników ogląda stronę przez krótki czas – średni czas trwania sesji to 1 minuta. 80% użytkowników odnajdywało stronę poprzez wyszukiwanie (*organic search*). Witryny najczęściej odsyłające użytkowników do strony bagna.pl w 2021 roku to: Facebook, yahoo.com, strona College of Europe (coleurope.eu), strona Wydziału Biologii UW (biol.uw.edu.pl), gazeta.pl, gis-mokradla.info, wikipedia.org, classroom.google.com, otop.org.pl, ratujmyrzeki.pl. Podstrony, przez które użytkownicy najczęściej wchodzili na stronę bagna.pl (*landing page*) w 2021 roku, to Aktualności, Mokre tematy, Konkurs plastyczny WWD 2021.

Fanpage bagna.pl

W 2021 roku nastąpił przyrost liczby sympatyków fanpage'a bagna.pl z 4035 do 5581. To średnio ponad 4 polubienia dziennie. Liczba osób obserwujących stronę wynosi 6315. Zasięg strony na Facebooku wzrósł o ponad 224% w porównaniu z rokiem 2020. Największe przyrosty polubień nastąpiły w okolicach 4, 18 i 31 stycznia, 2 lutego, 5 maja oraz w okresie od 23 do 29 marca. Największą popularnością w 2021 roku cieszył się opublikowany przez nas [film animowany dotyczący bagiennych stref buforowych](#), stworzony w ramach projektu **CLEARANCE** na Wydziale Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, który dotarł do ponad 42 tysięcy odbiorców. Druga i trzecia w kolejności to relacje z obchodów online Światowego Dnia Mokradeł: z debaty [Chrońmy wodę chroniąc mokradła](#) oraz [Mokradła i Woda – Światowy Dzień Mokradeł 2021](#) (odpowiednio prawie 23 tysiące i prawie 16 tysięcy odbiorców). Do ponad 10 tysięcy odbiorców dotarły także posty [Na co byśmy przeznaczyci 5,4 miliardów złotych?](#) przeciwko budowie zapory w Siarzewie, [Chroniąc torfowiska chronimy klimat](#) z cyklu postów zachęcających do przekazania 1% podatku na CMok oraz [Miejsce torfu jest w torfowisku – nasz głos z okazji Międzynarodowego Dnia Torfowisk](#) zawierający polemikę do dodatku reklamowego firmy WOKAS dołączonego do białostockiego dziennika Kurier Poranny. Podobnie jak w poprzednich latach, cały zasięg wpisów był spontaniczny – Stowarzyszenie nie wykupiło płatnej promocji.

W 2021 roku na profilu bagna.pl na Facebooku opublikowaliśmy ponad 300 wpisów. Firmowaliśmy 5 wydarzeń, w tym Światowy Dzień Mokradeł na Wydziale Biologii UW oraz akcje czynnej ochrony murawy na górze Sosnówce i w Mielniku.

Poprzez wiadomości prywatne w 2021 roku skontaktowało się z nami 51 osób. Większość z nich dotyczyła organizowanych przez fanpage wydarzeń oraz próśb o poradę w sprawie interwencji wobec niszczenia mokradeł.

YouTube Centrum Ochrony Mokradeł

W 2021 roku, ze względu na pandemiczną rzeczywistość w Polsce i konieczność prowadzenia obchodów Światowego Dnia Mokradeł (WWD) w wersji online, utworzyliśmy CMokową rzekę informacji (bo przecież nie kanał!) na platformie YouTube.

Można na niej znaleźć pełne relacje z poszczególnych części obchodów WWD:

- [Mokradła i Woda – Światowy Dzień Mokradel 2021](#) – czas trwania: 3:36:35, 838 wyświetleń, 45 reakcji “To mi się podoba”;

- [Mokradła i Woda – Światowy Dzień Mokradel 2021 \(część druga\)](#) – czas trwania: 2:14:10, 268 wyświetleń, 16 reakcji “To mi się podoba”;

- [Obszar Ramsar Poleski Park Narodowy a plany budowy kopalni węgla kamiennego](#) – czas trwania: 1:42:30, 365 wyświetleń, 13 reakcji “To mi się podoba”.

Ponieważ tak długie materiały (trwające od ponad 1,5 do 3,5 h) są trudne do oglądania dla większości odbiorców, już po zakończeniu oficjalnych obchodów WWD wydzieliliśmy z nich dodatkowo krótkie nagrania dotyczące poszczególnych wycieczek online po bagnach i publikowaliśmy je na YouTube oraz reklamowaliśmy na Facebooku w lutym i marcu:

- [Rzeka Mała – Daniel Petryczkiewicz](#) – czas trwania: 16:49, 118 wyświetleń, 10 reakcji “To mi się podoba”;

- [Bagno Wizna – Adam Bohdan](#) – czas trwania: 9:26, 185 wyświetleń, 9 reakcji “To mi się podoba”;

- [Jezioro Łuknajno – Grzegorz Górecki](#) – czas trwania: 13:43, 84 wyświetlenia, 2 reakcje “To mi się podoba”;

- [Rzeka Lenka – Artur Furdyna](#) – czas trwania: 4:57, 154 wyświetlenia, 10 reakcji “To mi się podoba”;

- [Ujście Warty – Jacek Engel](#) – czas trwania: 11:24, 77 wyświetleń, 5 reakcji “To mi się podoba”;

- [Trzczańskie Mokradła – Gustaw Małecki](#) – czas trwania: 14:33, 61 wyświetleń, 2 reakcje “To mi się podoba”;

- [Bagno Bubnów – Andrzej Różycki](#) – czas trwania: 22:10, 601 wyświetleń, 17 reakcji “To mi się podoba”;

- [Zakole Wawerskie – Marcin Górnicki](#) – czas trwania: 9:34, 370 wyświetleń, 12 reakcji “To mi się podoba”.

[Konto Centrum Ochrony Mokradel na YouTube](#) w 2021 roku zyskało 101 subskrybentów i 3 525 wyświetleń.

7. INTERWENCJE PRZYRODNICZE

Pogłębianie rowów na Bagnie Wizna

W grudniu 2020, po interwencji Fundacji Dzika Polska, Towarzystwa Przyrodniczego Dubelt oraz Natura International Polska i CMok, RDOŚ w Białymstoku wydał bezprecedensową decyzję, zakazującą odwadniania Bagna Wizna do 2024 roku. Na kanwie tej decyzji, w ramach obchodów Światowego Dnia Mokradel 2021, zorganizowaliśmy debatę online pt. “Chrońmy wodę chroniąc mokradła: jak to zrobić w Polsce?”, z udziałem Beaty Bezubik – Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Białymstoku.

Interwencja ws. doliny Rospudy

W 2021 roku CMok podjął interwencję ws. ochrony doliny Rospudy. W lutym 2021 zobaczyliśmy, że przeprowadzone zostało koszenie dużych powierzchni torfowiska w dolinie Rospudy przy użyciu ratraka. Spowodowało to rozjechanie i zniszczenia w płatach siedlisk przyrodniczych chronionych w ramach sieci Natura 2000 oraz w populacjach chronionych gatunków roślin. Roślinność tych płątów przedstawiała najlepiej zachowane zbiorowiska torfowiskowe, uznane jako referencyjne płaty mechowisk, dobrze uwodnione i zachowujące swój charakter i bogactwo gatunkowe bez potrzeby stosowania działań ochronnych w postaci koszenia. Mając na uwadze, że było to działanie nie tylko zbędne, ale i szkodliwe z punktu widzenia ochrony najcenniejszych siedlisk nad Rospudą, wprowadzające na ich obszarze nadmierną ingerencję, CMok zwrócił się do RDOŚ w Białymstoku z wnioskiem o pilną interwencję celem powstrzymania tych działań oraz zapobieżenia ewentualnym dalszym szkodom. Po zawiadomieniu od RDOŚ, sprawą zajęła się policja w Augustowie pod kątem tego, że zostały złamane zakazy określone w § 6, ust. 1, pkt 1, 2 i 3 Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin. Policja osądziła jednak, że czyn nie zawiera znamion wykroczenia. W odpowiedzi na to postanowienie, CMok wysłał pismo, w którym podkreślił, że w przypadku doliny Rospudy, oprócz obecności chronionych gatunków i siedlisk, *jest jeszcze jeden jej szczególny walor, który wymyka się zapisom Ustawy o ochronie przyrody. Jest to dzikość i naturalność tego miejsca. W ochronie przyrody istnieje hierarchia metod, według której cele ochrony należy*

uzyskiwać poprzez minimalny niezbędny poziom interwencji. Zasada ta wynika z łącznego potraktowania paradygmatów ochrony naturalności i różnorodności biologicznej. W odniesieniu do torfowisk zasada ta ma szczególne znaczenie, bowiem niemal wszystkie zostały w naszym kraju – i szerzej w Europie Środkowej i Zachodniej – w jakiś sposób przekształcone przez człowieka. Spośród dużych dolinowych torfowisk niskich Dolina Rospudy jest jedynym, znanym nam, obiektem w Unii Europejskiej, który nigdy nie był odwodniony, a zbiorowiska roślinne nie zmieniły się od tysięcy lat, co jest potwierdzone analizami pokładów torfu. Właściwym sposobem ochrony tego obszaru jest ochrona bierna, a ewentualne decyzje o interwencjach o charakterze ochrony czynnej powinny być poprzedzone rzetelną analizą naukową i uzależnione od zgody właściwej administracji (RDOŚ, GDOŚ), a nie służyć wypełnieniu zapisów wdrażanego doraźnie pakietu programu rolnośrodowiskowo- klimatycznego. (...) Każde kolejne tego typu zabiegi zwiększają ryzyko zniszczenia siedlisk i utraty gatunków. Naprawa zaistniałych szkód jest niemożliwa, należy jedynie liczyć, że z biegiem czasu ich znaczenie zmaleje lub zaniknie pod warunkiem niepowtarzania podobnych zabiegów w przyszłości.

Kopalnia torfu w gminie Narew i Czyże

Mieszkańcy gmin Czyże i Narew, którzy sprzeciwiają się planom budowy u nich kopalni torfu, założyli stronę internetową [O zagrożonym torfowisku na granicy gminy Czyże i gminy Narew](#), na której można znaleźć szczegółowe informacje o planowanej inwestycji. Strona zawiera m.in. kronikę wydarzeń, dane pozyskane w ramach dostępu do informacji publicznej (wpływy do budżetu gmin związane z działalnością innych kopalni inwestora) czy doniesienia prasowe.

We wrześniu Wojewoda Podlaski [zaskarżył uchwałę](#) Rady Gminy Czyże ws. zmiany studium do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego i wniósł o stwierdzenie nieważności uchwały z powodu istotnego naruszenia przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Powodem skargi był fakt, że Rada Gminy nie wykonała ciążącego na niej obowiązku ponownego rozpatrzenia uwag do studium. Obowiązek ten dotyczy uwag, które zostały zgłoszone w trakcie konsultacji i które Wójt Gminy Czyże odrzucił.

Lokalna działaczka, będąca przedstawicielką Społecznego Komitetu Ochrony Łąk Torfowych, jest uczestniczką projektu **Pamiętajmy o Mokradłach**. Więcej o działaniach w ramach projektu w rozdziale 5. Realizowane projekty.

Zabudowa letniskowa na mechowisku w m. Kasparus (pomorskie)

W grudniu 2021 roku członek Centrum Ochrony Mokradeł, Jan Kucharzyk, zeznawał w Sądzie Rejonowym w Starogardzie Gdańskim w sprawie zniszczeń mechowiska (będącego stanowiskiem wielu rzadkich, wymierających, a przede wszystkim chronionych gatunków roślin) w miejscowości Kasparus związanych z powstaniem zabudowy letniskowej. Rozprawa jest efektem zawiadomienia dotyczącego zniszczenia przedmiotów ochrony w obszarze Natura 2000 Sandr Wdy złożonego przez CMok w RDOŚ w Gdańsku w 2020 roku.

Zaklików

Pod koniec roku 2021 powrócił temat ekspertyzy wykonanej w 2019 roku przez CMok we współpracy z REC Polska na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Rzeszowie.

W ramach opracowanej ekspertyzy zaproponowaliśmy działania kompensacji przyrodniczej dla siedliska torfowiska przejściowe i trzęsawiska (7140), którego obszar o powierzchni 40 ha został zniszczony w związku z założeniem na nim plantacji borówki amerykańskiej w miejscowości Lipa (gmina Zaklików, powiat stalowowolski, województwo podkarpackie), na obszarach Natura 2000: Uroczyska Lasów Janowskich i Lasy Janowskie.

Zaproponowane przez nas działania ochrony czynnej, mające na celu kompensację poniesionych szkód przyrodniczych, okazały się niemożliwe do realizacji ze względu na brak zgody nadleśnictw (Janów Lubelski i Gościeradów), w których zarządzie znajdował się teren planowany do działań restytucyjnych.

Po spotkaniu z radcą prawnym spółek, które odpowiadają za szkody przyrodnicze w siedlisku 7140, zaproponowaliśmy RDOŚ w Rzeszowie oraz spółkom współpracę na rzecz wyznaczenia nowych obszarów do kompensacji.

Drut wzdłuż Bugu

W związku z doniesieniami o rozwijaniu zasiłek z drutu żyłkowego wzdłuż granicznego odcinka rzeki Bug, Centrum Ochrony Mokradeł skierowało w grudniu 2021 pismo do Premiera RP o prawdopodobnych poważnych konsekwencjach przyrodniczych i środowiskowych tego przedsięwzięcia i zaapelowało o ponowne rozważenie instalacji

zasieków. Pod koniec grudnia 2021 otrzymaliśmy odpowiedź z Ministerstwa Obrony Narodowej, w którym Dyrektor Departamentu Infrastruktury napisał:

W odpowiedzi na pismo w sprawie wpływu na środowisko zabezpieczeń granicy państwowej instalowanych nad Bugiem, pragnę zapewnić, że Ministerstwo Obrony Narodowej kwestii poszanowania środowiska naturalnego oraz jego ochrony, w procesie decyzyjnym nadaje ogromnego znaczenia.

Stąd też zapora na granicy polsko-białoruskiej budowana w oparciu o brzeg rzeki Bug ma charakter tymczasowy (nie jest przymocowana na stałe do podłoża) i w przypadku zaistnienia wspomnianych w piśmie okoliczności o charakterze naturalnym np. wiosennej wezbrania rzeki, strona wojskowa, w zależności od potrzeb, dokona jej przesunięcia lub demontażu. Wojska inżynieryjne pozostają w gotowości do niezwłocznego podjęcia takich działań, a stan zapory jest monitorowany w trybie ciągłym. (...)

Drut jednak nie został zdjęty, a zgodnie z naszymi ostrzeżeniami, wiosną znalazł się pod wodą i znajdowane były na nim martwe zwierzęta.

Petycja ws. utrzymania zakazu polowania na łosie

CMok przyłączył się do grona organizacji podpisujących przygotowaną przez Fundację Dziedzictwo Przyrodnicze petycję przeciw zapowiedziom Wiceministra Klimatu i Środowiska Edwarda Siarki o planach wznowienia polowań na łosie.

Stawy Raszyńskie

W kwietniu 2021 Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach wniósł do Rady Gminy wniosek o zmianę miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na swoim terenie w taki sposób, aby umożliwić zabudowę usługową i wielorodzinną na terenach położonych w obrębie i sąsiedztwie Rezerwatu Stawy Raszyńskie, których ITP jest właścicielem. Wniosek ten wzbudził oburzenie wśród lokalnej społeczności i odbił się szerokim echem w całej Polsce. Zarząd Centrum Ochrony Mokradeł 14 kwietnia 2021 r. wystosował list otwarty do dyrektora Instytutu, w którym przedstawił przyrodnicze i prawne argumenty na rzecz ochrony tego terenu oraz przedstawił alternatywną do komercyjnego zagospodarowania wizję przyszłości rezerwatu i jego sąsiedztwa ([link](#)).

Fragmety listu: „Okolo 100 lęgowych gatunków ptaków, 20 gatunków ważek, bogata flora roślin wodnych i bagiennych oraz liczne stare drzewa o statusie pomników przyrody stawiają rezerwat wśród najcenniejszych obiektów przyrodniczych Mazowsza. W podobnej odległości od Warszawy trudno znaleźć bogatsze siedliska ptaków wodno-błotnych. (...) Ważnym zagadnieniem, które zdaje się umykać uwadze wielu komentatorów, jest fakt, że znaczna część gruntów w obrębie rezerwatu i w jego najbliższej okolicy to torfowiska. (...) Obecne osuszanie tych terenów, w tym ich wykorzystanie rolnicze przez ITP, powoduje utratę tego węgla – biomasa roślinna rozkłada się, szczególnie szybko w warunkach orki, a zawarty w niej węgiel ulatuje w powietrze w postaci CO₂. Jako Centrum Ochrony Mokradel uważamy, że, w obliczu zagrożenia ze strony zmian klimatu, konieczne jest całkowite zaniechanie opartej na osuszaniu gospodarki rolnej na glebach torfowych. (...) W odniesieniu do planów Dyrekcji ITP wobec rezerwatu Stawy Raszyńskie, należy spodziewać się całkowitej degradacji zlokalizowanych tam torfowisk. (...) Apelujemy, by cały ten obszar zachował status wolny od zabudowy, a także by torfowiska i rzekę [Raszynkę] poddać renaturyzacji w połączeniu ze stworzeniem parku przyrodniczo-edukacyjnego”.

List CMok został wydrukowany w lokalnej prasie, udostępniony w mediach społecznościowych (m.in. w grupie „Ratujmy Stawy Raszyńskie”). Pod presją opinii publicznej Instytut wycofał się z planów zmiany MPZP.

Góra Rowska

W związku z realizacją przez Gminę Mielnik inwestycji polegającej na budowie infrastruktury turystycznej na Górze Rowskiej, w grudniu 2020 roku zniszczeniu uległa powierzchnia ok. 0,175 ha nieleśnych siedlisk roślinnych, objętych w latach 2013–2019 zabiegami czynnej ochrony przyrody przez CMok. Na stałe zniszczona została powierzchnia ok. 0,075 ha siedlisk murawowych (obszar zabudowany platformami widokowymi, drewnianą kładką, a także przeznaczony pod taras rekreacyjny). Czasowo, w wyniku realizowanych prac, zniszczeniu uległa powierzchnia ok. 0,1 ha siedlisk murawowych.

W roku 2021 Magda Galus prowadziła rozmowy z Panem Marcinem Urbańskim, Wójtem Gminy Mielnik, w celu polubownego rozwiązania zaistniałej sprawy, zabezpieczenia murawy kserotermicznej na Górze Rowskiej przed dalszymi zniszczeniami, a także zapobieżenia podobnym sytuacjom w przyszłości oraz wyznaczenia działań, które mogłyby stanowić kompensację przyrodniczą dla poczynionych na Górze Rowskiej szkód. Efektem

przeprowadzonych negocjacji jest zobowiązanie się Gminy Mielnik do realizacji następujących działań związanych z czynną ochroną murawy na Górze Rowskiej:

- odsłonięcie fragmentów siedlisk murawowych poprzez usunięcie większości drzew i krzewów z pow. 0,24 ha ciepłolubnego lasu (z pozostawieniem wyznaczonych w terenie przez Stowarzyszenie drzew i krzewów) oraz usunięcie pozyskanej biomasy – rok 2022;
- trwale ogrodzenie pastwiska i ciepłolubnego lasu oraz utworzenie na ogrodzonym terenie dwóch wygradzanych na czas wypasu owiec kwater o pow. 0,9 ha i 0,75 ha – rok 2022;
- bieżąca konserwacja ogrodzenia pastwiska w okresie wypasu – lata 2022–2025;
- coroczny wypas kwaterowy przy obsadzie zwierząt od 0,4 do 0,6 DJP/ha w terminie od 1 maja do 15 października – lata 2022–2025;
- wykaszanie niedojadów raz w roku lub raz na 2 lata w terminie od 1 sierpnia do 31 października z usunięciem pozyskanej biomasy – lata 2022–2025.

Ponadto, w ramach kompensacji przyrodniczej Gmina Mielnik zobowiązała się do realizacji następujących zabiegów na Górze Zamkowej:

- mechaniczne wykoszenie fragmentów murawy, które można wykosić w ten sposób, z usunięciem pozyskanej biomasy – rok 2022;
- trwale ogrodzenie pastwiska o pow. 0,5 ha – rok 2022;
- coroczny wypas kwaterowy przy obsadzie zwierząt od 0,4 do 0,6 DJP/ha w terminie od 1 maja do 15 października – lata 2022–2025;
- wykaszanie niedojadów raz w roku lub raz na 2 lata w terminie od 1 sierpnia do 31 października z usunięciem pozyskanej biomasy – lata 2022–2025.

Pomimo, że zarówno umowa dotycząca kompensacji szkód przyrodniczych w siedliskach murawowych na Górze Rowskiej w Mielniku, jak i porozumienie o współpracy na rzecz ochrony cennych siedlisk przyrodniczych i gatunków znajdujących się na terenie gminy Mielnik, zostały zawarte pomiędzy Gminą Mielnik a Centrum Ochrony Mokradeł oficjalnie dopiero w 2022 roku, zapisy umowy i porozumienia były realizowane już w roku 2021. Gmina Mielnik z merytorycznym wsparciem ze strony Stowarzyszenia prowadziła wypas

owiec na Górze Rowskiej, zaś CMok przy wsparciu wolontariuszy i Gminy Mielnik zorganizował akcję czynnej ochrony muraw w Mielniku, w ramach której usunęliśmy dużą część zakrzaczeń na Górze Zamkowej, by w kolejnym roku Gmina mogła objąć murawę wypasem.

Inne

Członkowie CMok udzielali kilkakrotnie konsultacji za pośrednictwem wiadomości prywatnych wysyłanych na konto bagna.pl na Facebooku oraz droga mailową w sprawach ochrony drobnych mokradeł, najczęściej położonych na gruntach prywatnych.

8. UDZIAŁ W KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH PLANÓW I POLITYK

W 2020 roku Centrum Ochrony Mokradeł zabrało głos w konsultacjach społecznych dotyczących:

- projektu **Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej** oraz drugiej wersji Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej,
- nowej **strategii leśnej Unii Europejskiej**,
- **Programu Przeciwdziałania Niedoborowi Wody**,
- **Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym**,
- drugiej aktualizacji **Planów Gospodarowania Wodami**,
- nowego **Prawa geologicznego i górniczego**,
- projektów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla **Zakola Wawerskiego**,
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Łabunie** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Dolina Bystrzycy Łomnickiej** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),

- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Sztolnia w Młotach** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Góry Złote** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Karszówek** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Ludów Śląski** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Kozioróg w Czernej** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Trzczańskie Mokradła** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Źródła Pijawnika** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Skoroszowskie Łąki** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Wzgórza Warzęgowskie** (w części położonej poza gruntami zarządzanymi przez PGL LP),
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Gałuszki w Chocianowie**,
- projektu planu zadań ochronnych dla obszaru **Natura 2000 Żerkowice-Skała**,
- projektu planu ochrony dla obszaru **Natura 2000 Góry i Pogórze Kaczawskie**,
- projektu planu ochrony dla obszaru **Natura 2000 Góry Bialskie i Masyw Śnieżnika**,
- projektu planu ochrony dla obszaru **Natura 2000 Wzgórza Kunowskie**,
- zabudowy działki ewidencyjnej zlokalizowanej w płacie siedliska przyrodniczego 6520 na terenie obszaru **Natura 2000 Góry Złote** (dz. ew. nr 54/22, jednostka ewidencyjna: Łądek Zdrój – obszar wiejski, obręb: Wrzosówka).

9. PRACE ZLECONE PRZEZ INNE PODMIOTY I REALIZOWANE PRZEZ CENTRUM OCHRONY MOKRADEŁ – DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA

Centrum Ochrony Mokradeł zrealizowało szereg zleceń zewnętrznych, otrzymanych w wyniku postępowań przetargowych oraz zapytań ofertowych. Większość z nich koordynował Jan Kucharzyk. Ponadto członkowie Stowarzyszenia wykonywali inne prace zlecane, posługując się afiliacją CMok i promując wiedzę o celach oraz osiągnięciach Stowarzyszenia, z których niektóre zostały także opisane poniżej.

1. Projekt strategii ochrony mokradeł w Polsce na lata 2022–2032 został wykonany na zlecenie **Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska**. Zamówienie zostało odebrane przez GDOŚ bez zastrzeżeń. Strategia jest obecnie w konsultacjach międzyresortowych. Więcej w rozdziale 2. Projekt strategii ochrony mokradeł w Polsce na lata 2022–2032.
2. W okresie od czerwca do września 2021 r., już po raz szósty, członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali działania ochrony czynnej na terenie **Parku Narodowego Gór Stołowych** polegające na mechanicznym usuwaniu rdestowca ostrokończystego *Reynoutria japonica*. Dzięki kontynuacji prac udało się trwale usunąć ten inwazyjny gatunek z dwóch stanowisk a na kolejnych czterech jego liczebność oraz wpływ na środowisko przyrodnicze zostały w istotnym stopniu ograniczone. Prace wykonano na zlecenie Parku Narodowego Gór Stołowych i zostały one odebrane bez zastrzeżeń.
3. Od kwietnia do sierpnia wykonano monitoring stanu ochrony sasanki otwartej *Pulsatilla patens* w obszarze Natura 2000 **Kolimagi** oraz haczykowca błyszczącego *Hamatocaulis vernicosus*, lipiennika Loesela *Liparis loeselii* i skalnicy torfowiskowej *Saxifraga hirculus* w obszarze Natura 2000 **Dolina Szeszupy**. Zamówienie, powierzone nam przez Regionalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska w Białymstoku, zostało odebrane bez zastrzeżeń.
4. Od maja do września członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali inwentaryzację przyrodniczą, a następnie sporządzili ekspertyzę w zakresie określenia zasadności powołania nowego obszaru Natura 2000 na terenie woj. śląskiego, dla którego przyjęto roboczą nazwę “**Dolina Białej Przemszy**” na zlecenie Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Katowicach. W efekcie wykonanych

badań potwierdzono bardzo istotne walory przyrodnicze tego terenu, w tym obecność wielu płatów torfowisk niskich i przejściowych, a także typowo wykształconych olsów źródłiskowych. Głównym wnioskiem z przeprowadzonych badań było jednoznaczne potwierdzenie istotnej zasadności powołania tego obszaru Natura 2000, a autorzy (Łukasz Krajewski i Jan Kucharzyk) zaproponowali jego ustanowienie w szerszych niż pierwotnie planowano granicach. Należy podkreślić, że pomysł powołania tego obszaru powstał już kilka lat temu, a jego Autorem był członek Centrum Ochrony Mokradeł, Łukasz Krajewski.

5. W sierpniu i we wrześniu wykonany został II etap prac związanych z inwentaryzacją jezior ramienicowych (3140) na terenie obszaru Natura 2000 **Pojezierze Sejneńskie** (zleconych przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Białymstoku). W ramach prowadzonych badań skontrolowano około 25 zbiorników wodnych, stwierdzając obecność siedliska na kolejnych ośmiu stanowiskach (w całym obszarze zidentyfikowano łącznie 13 jezior ramienicowych). Przy okazji prowadzonych prac odkryto również nieznanne dotąd stanowiska rzadkich, wymierających i chronionych roślin, m.in. przesiąkry okółkowej *Hydrilla verticillata*. Ekspertyza została odebrana przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Białymstoku bez zastrzeżeń.
6. W czerwcu, lipcu oraz sierpniu 2021 r. członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali II etap prac polegających na inwentaryzacji i monitoringu lipiennika Loesela *Liparis loeselii* w granicach obszaru Natura 2000 **Jeleniewo**. Badaniami objęto środkową oraz wschodnią część północnej enklawy. W trakcie prac zidentyfikowano jedno stanowisko gatunku (łącznie w granicach obszaru stwierdzono obecność na sześciu stanowiskach, z czego tylko jedno wykazywane było we wcześniejszej dokumentacji), które nie było wcześniej znane. Równocześnie odkryto nowe, niepublikowane stanowisko innego przedstawiciela rodziny storczykowatych – bardzo rzadkiego i szybko wymierającego w skali kraju wątlika błotnego *Hammarbya paludosa*. Ekspertyza została odebrana przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Białymstoku bez zastrzeżeń.
7. Od kwietnia do sierpnia 2021 r. prowadzono prace związane z realizacją ostatniego etapu inwentaryzacji siedlisk nieleśnych (2330, 5130, 6120, 6210, 6410, 6440 i 6510) oraz gatunków roślin (sasanki otwartej *Pulsatilla patens*, leńca bezpodkwiatkowego *Thesium ebracteatum* i rzepika szczeciniastego *Agrimonia pilosa*) na terenie **Ostoi Narwiańskiej** (poza obszarem Łomżyńskiego Parku

Krajobrazowego). W efekcie przeprowadzonych badań zidentyfikowano ponad 100 płatów siedlisk objętych zamówieniem. Odkryto również kilka, niepodawanych wcześniej stanowisk sasanki otwartej *Pulsatilla patens*. Prace zostały odebrane bez zastrzeżeń przez Regionalną Dyрекcję Ochrony Środowiska w Białymstoku.

8. W czerwcu, lipcu i sierpniu członkowie Centrum Ochrony Mokradeł wykonali ostatnią część prac terenowych, związanych z inwentaryzacją siedlisk leśnych (9170, 91E0 i 91D0) w granicach obszaru Natura 2000 **Ostoja Augustowska**. Badania przeprowadzono na niespełną połowę powierzchni ostoi. Stwierdzono obecność wszystkich przedmiotów ochrony objętych zamówieniem Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku. W 2021 roku przeprowadzono również drugi (ostatni) etap prac terenowych, związanych z inwentaryzacją nieleśnych siedlisk torfowiskowych (7230, 7210, 7140, 7110) w granicach obszaru Natura 2000 Ostoja Augustowska. Obie ekspertyzy zostały odebrane bez zastrzeżeń przez Regionalną Dyrekcję Ochrony Środowiska w Białymstoku.
9. Od kwietnia do września 2021 r. wykonano prace związane z realizacją I etapu inwentaryzacji sasanki otwartej *Pulsatilla patens*, rzepika szczeciniastego *Agrimonia pilosa*, leńca bezpodkwiatkowego *Thesium ebracteatum* i obuwika pospolitego *Cypripedium calceolus* w obszarze Natura 2000 **Ostoja Augustowska**. W efekcie wykonanych prac zidentyfikowano kilkaset skupień pierwszego z wymienionych taksonów oraz po kilkanaście stanowisk pozostałych gatunków. Prace będą kontynuowane w 2022 r., a I etap zamówienia został odebrany bez zastrzeżeń przez Regionalną Dyrekcję Ochrony Środowiska w Białymstoku.

10. WSPÓŁPRACA

Działalność w ramach koalicji 10%

CMok przystąpił do koalicji organizacji pozarządowych – Koalicja 10%, której celem jest wspieranie realizacji w Polsce unijnego celu ochrony ścisłej na 10% powierzchni, zawartego w unijnej Strategii ochrony bioróżnorodności do 2030 roku. W skład koalicji wchodzi też: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, WWF Polska, Klub Przyrodników, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Lasy i Obywatele, Fundacja Greenmind, ClientEarth Prawnicy dla Ziemi, Fundacja Dzika Polska, Polskie Towarzystwo

Ochrony Przyrody Salamandra. W ramach działań koalicji w 2021 roku: przedstawiciele koalicji wzięli udział w obradach senackiej Komisji ds. Klimatu dotyczących wdrażania unijnej strategii 2030, przygotowano dokumenty adresowane do Ministerstwa Klimatu i Środowiska (m.in. list wzywający do poparcia opracowanej przez Komisję Europejską nowej Strategii Leśnej UE do 2030), rozpoczęto prace nad stroną internetową koalicji, rozpoczęto prace nad analizą obszarów w Polsce potencjalnie spełniające unijne kryteria ochrony ścisłej, rozpoczęto przygotowania do webinaru, na którym działania koalicji miały być przedstawione szerszemu gronu społeczeństwa.

Działalność w ramach Wetlands International – European Association

Reprezentantem CMok w spotkaniach i gremiach decyzyjnych Wetlands International – European Association był w 2021 r. Wiktor Kotowski. W ciągu roku odbyło się kilka spotkań konsultacyjnych i głosowań online. Coroczne walne zgromadzenie członków zostało przesunięte na styczeń 2022 i odbyło się również w trybie online. Ustalono, że począwszy od roku 2022, do odwołania, CMok będzie reprezentowany na forum WI EA przez Magdalenę Galus.

Wybrane efekty działań WI EA w 2021 roku:

- briefing pt. "Czas na nową receptę na zarządzanie ryzykiem powodziowym w Europie" ([zalecenia dla stosowania rozwiązań opartych na przyrodzie i środkach z zakresu zielonej infrastruktury](#)) (styczeń);
- odpowiedź Komisji Europejskiej na konsultacje społeczne dotyczące inicjatyw UE w zakresie polityki ochrony różnorodności biologicznej (kwiecień);
- dołączenie Paula Brothertona do zespołu WI EA, na stanowisku Freshwater manager (maj);
- WI EA była jedną z organizacji zaangażowanych w stworzenie i koordynację pawilonu torfowisko na konferencji UNFCCC COP26 w Glasgow (listopad);
- WI EA była inicjatorem (a CMok jednym z sygnatariuszy) listu do wice-prezydenta Komisji Europejskiej Fransa Timmermansa w sprawie Europejskiego prawa dot. restytucji ekosystemów (European Nature Restoration Law), nawołującego do zwiększenia poziomu ambicji tego dokumentu (grudzień).

Lista projektów pozyskanych przez (lub z udziałem) WI EA:

1. LIFE NGO Operating Grant, Framework Partnership Agreement (FPA) 2022–2023. Organizacja wdrażająca WI EA (będzie to najważniejsze źródło finansowania organizacji), budżet: €1.725.081.
2. MYRIAD-EU: Multi-hazard and sYstemic framework for enhancing Risk-Informed mAnagement and Decision-making in the E.U. Kluczowy partner: Stichting VU (NL), Budżet WI EA: €80.929.
3. REWET: REstoration of natural WETlands, peatlands and floodplains. Wiodący partner: IDENER (ES). Budżet WI EA: €393.025.
4. WATERLANDS: Water-based solutions for carbon storage, people and wilderness. Wiodący partner: University College of Dublin. Budżet WI EA: € 198.363
5. ALFAWetlands: Wetland restoration for the future. Wiodący partner: LUKE (Natural Resources Institute Finland). Budget WI EA: €99.984.
6. WET HORIZONS. Wiodący partner: Aarhus University (DK). Budżet WI EA: €58.390.

Współpraca z firmą Cumulus

Dzięki współpracy z polską firmą Cumulus, producentem ultralekkiej odzieży outdoorowej (śpiwory, kurtki puchowe itp.), Centrum Ochrony Mokradeł przystąpiło do światowego ruchu [1% for the Planet](#), który ma na celu wsparcie inicjatyw na rzecz ochrony środowiska poprzez zainspirowanie przedsiębiorców i prywatnych darczyńców do przekazywania co roku 1% swojego przychodu na rzecz wybranych organizacji (profil CMok na stronie 1% for the Planet znajduje się [tutaj](#)).

Dotacja, którą otrzymaliśmy z firmy Cumulus w roku 2021, wyniosła 70 000 zł i umożliwiła nam:

- zakup pierwszych nieruchomości na rzecz Centrum Ochrony Mokradeł w dolinie Rospudy, by zapewnić im trwałą ochronę; dotacja od firmy Cumulus uzupełniła pulę środków pochodzących z innych darowizn (więcej w rozdziale 1. Podstawowa działalność statutowa);

- pokrycie wszelkich kosztów związanych z zakupem gruntów: znalezienie właścicieli nieruchomości, uzyskanie zgody Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa (KOWR) na wykup gruntów, opłaty notarialne, dojazdy;
- prowadzenie kampanii informacyjnej o kosztach środowiskowych wydobycia torfu oraz poszukiwanie źródeł, z których można sfinansować kampanię edukacyjną dot. konieczności odejścia od wydobycia torfu i wykorzystania go w ogrodnictwie;
- zatrudnienie od marca, na pełen etat, jako kierowniczkę biura, Magdy Galus, wieloletniej członkini i wolontariuszki CMok, a w latach 2013–2015 koordynatorki [projektu rezerwatowego](#) oraz członkini Zarządu w okresie 2013–2020 (po trzymiesięcznym okresie próbnym wynagrodzenie pracowniczki finansowane było w 50% z dotacji Cumulus).

Kierowniczka biura zajmuje się w pełni działalnością statutową stowarzyszenia, nie będąc przy tym oddelegowaną do żadnego projektu. Do obowiązków Magdy Galus w CMok należą m.in.: organizacja pracy stowarzyszenia; wykup cennych przyrodniczo bagien, by zapewnić im trwałą ochronę bierną; wykup osuszonych torfowisk w celu zwrócenia ich na zawsze przyrodzie, ponownego nawodnienia oraz redukcji emisji gazów cieplarnianych; współpraca z grupą ZAKOLE na rzecz skutecznej ochrony Zakola Wawerskiego – unikatowego kompleksu siedlisk mokradłowych w Warszawie; współpraca z Urzędem Gminy Mielnik na rzecz ochrony muraw kserotermicznych w Mielniku; organizacja akcji czynnej ochrony przyrody (zwłaszcza mielnickich muraw poprzez wypas owiec); organizacja pracy wolontariuszy; kontakt z darczyńcami CMok; działania związane z edukacją na temat mokradeł.

Pod koniec roku firma Cumulus zorganizowała akcję [Green Friday](#), w ramach której udało się zebrać ponad 200 300 zł na wykup i ponowne nawodnienie osuszonych torfowisk (więcej w rozdziale 1. Podstawowa działalność statutowa).

Działania w ramach grupy Zakole

W październiku, w ramach realizacji działań statutowych Stowarzyszenia, Magda Galus dołączyła do zespołu skupionego wokół grupy [ZAKOLE](#) (Krytyka Polityczna, Miasto Jest Nasze, OTOP, STOP, Stanisław Łubieński), by działać na rzecz skutecznej ochrony warszawskiego kompleksu mokradeł na Zakolu Wawerskiego wraz z charakterystyczną dla nich florą i fauną.

W ramach współpracy CMok z grupą ZAKOLE opracowaliśmy **apel do Prezydenta i Rady m.st. Warszawy: [Chrońmy przyrodniczy skarb Warszawy – Zakole Wawerskie!](#)**, który 29 października opublikowaliśmy na platformie Nasza Demokracja i nagłośniliśmy w mediach tradycyjnych i społecznościowych. Pod apelem, w momencie pisania tej części sprawozdania, podpisało się już **5681 osób**.

W dniach 7 i 8 grudnia wzięliśmy czynny udział w organizowanych przez Miasto dyskusjach publicznych online dotyczących **projektowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla Zakola Wawerskiego i rejonu ul. Kadetów**. Apel posłużył nam jako narzędzie mobilizacji miłośników Zakola w trakcie konsultacji społecznych mpzp, które trwały od 29 listopada 2021 do 12 stycznia 2022 roku. Dzięki temu, że część z osób, które podpisały apel, zgodziła się pozostać z nami w kontakcie, mogliśmy poinformować je o trwających konsultacjach społecznych oraz naszych propozycjach uwag do mpzp.

W ramach cyklu **Warszawa Nadaje**, 10 grudnia opublikowany został podcast Jakuba Chełmińskiego pt. **[Zdobynamy “warszawską Amazonię”. Zanim zdobędą ją deweloperzy](#)**. W podcaście nagrywanym za Zakolu Wawerskim wystąpiły Zuzia Derlacz z grupy ZAKOLE oraz Magda Galus z CMok.

Od dawna związany z Zakolem, a od niedawna także z CMok (dołączył do Stowarzyszenia w maju 2021 roku), pisarz, publicysta i ptasiarz Staszek Łubieński, z racji swoich zainteresowań i pracy zawodowej, wielokrotnie nagłasniał w mediach temat Zakola Wawerskiego:

- **[Nie oddawajmy deweloperom zielonych nieużytków. Bo jedno pozwolenie uruchomi lawinę zniszczeń](#)** – S. Łubieński, Gazeta Wyborcza, 29 października 2021;
- **[Jest sprawa: Zakole Wawerskie zagrożone? Apel w sprawie ochrony zielonej ostoi Warszawy](#)** – RDC, audycja Elżbiety Uzdańskiej “Jest Sprawa”, 16 listopada 2021;
- **[Jest sprawa: artyści w obronie Zakola Wawerskiego w Warszawie](#)** – RDC, audycja Elżbiety Uzdańskiej “Jest Sprawa”, 21 grudnia 2021.

„Rezerwaty przyrody – czas na comeback!”

W 2016 roku Centrum Ochrony Mokradeł weszło w skład koalicji organizacji pozarządowych w ramach koordynowanego przez Klub Przyrodników programu „Rezerwaty przyrody – czas

na comeback!". Celem tego działania jest przygotowanie „shadow list” dla rezerwatów przyrody w Polsce i w dalszej kolejności uzupełnienie braków w krajowej ochronie rezerwatowej. W roku 2019 Łukasz Kozub został współkoordynatorem dla województwa mazowieckiego. Ze względu na pandemię w roku 2021 ponownie nie odbyło się spotkanie regionalnych koordynatorów programu. W czerwcu 2021 przedstawiciel Stowarzyszenia wziął udział w plenerowym spotkaniu RDOŚ w Warszawie z pracownikami Nadleśnictwa Zwoleń, na którym omawiano kwestię powiększenia rezerwatu przyrody Sadkowice o tereny muraw kserotermicznych w rejonie wsi Raj, na których Stowarzyszenie prowadziło działania ochrony czynnej w ramach projektu “Czynna ochrona zagrożonych siedlisk przyrodniczych w rezerwach przyrody na Mazowszu i Podlasiu” oraz po jego zakończeniu w ramach programu rolnośrodowiskowo-klimatycznego. Nadleśnictwo zaakceptowało propozycję RDOŚ i aktualnie oczekujemy na rozporządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska powiększające rezerwat Sadkowice.

Udział w Krajowym Komitecie Ramsarskim

W 2021 roku odbyły się trzy posiedzenia Komitetu Mokrądlowego przy Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

W dniu 18 czerwca 2021 r. odbyło się regularne (online) Komitetu. Wzięli w nim udział Łukasz Kozub (jako oficjalny przedstawiciel CMok) oraz Wiktor Kotowski (jako przedstawiciel Uniwersytetu Warszawskiego). Agenda spotkania dostępna jest na [stronie GDOŚ](#). Na spotkaniu Jakub Milczarek, Zastępca Dyrektora DZP GDOŚ złożył podziękowania Centrum Ochrony Mokrądeł i UW za organizację wydarzeń Światowego Dnia Mokrądeł (konferencja online „Mokrądlą i woda”, konferencja prasowa oraz debata „Chrońmy wodę chroniąc mokrądlą: jak to zrobić w Polsce?”). Wśród poruszanych tematów były m.in.:

- uwagi do Planu Strategicznego WPR i jego konsekwencje dla mokrądeł,
- potrzeby inwentaryzacji obszarów wodno-błotnych,
- trudności zapewnienia ochrony biernej torfowisk na obszarach Natura 2000 (pokłosie zorganizowanego przez CMok spotkania dyskusyjnego),
- strategia przeciwdziałania suszy w Polsce,

- zatwierdzanie transgranicznego obszaru Ramsar Dolina Izery (CMok wniósł istotne uwagi do RSIS dla tego obszaru),
- informacja o otrzymaniu i przekazaniu do analizy wniosku CMok o powołanie nowego obszaru Ramsar "Bagienna Dolina Rospudy",
- zagrożenie ze strony budowy farm instalacji fotowoltaicznych na osuszonych torfowiskach (przypadek Krowiego Bagna) – CMok zgłosił konieczność brania pod uwagę skutków instalacji fotowoltaicznych dla możliwości późniejszej restytucji przyrodniczej torfowisk oraz potrzebę opracowania odpowiednich wytycznych.

W dniu 21 października odbyło się specjalne spotkanie Komitetu poświęcone konsultacji projektu Strategii Ochrony Mokradeł przygotowanej przez zespół CMok. W spotkaniu wzięli udział Ewa Jabłońska, Wiktor Kotowski, Marek Giergiczny (reprezentujący zespół autorski) oraz Łukasz Kozub, jako stały reprezentant CMok w składzie Komitetu. W trakcie spotkania Wiktor Kotowski zaprezentował treść projektu Strategii, autorzy odpowiedzieli na pytania członków i gości Komitetu Mokradłowego oraz zabrali ich uwagi i sugestie uzupełnień, które zostały uwzględnione w ostatecznym dokumencie (odbyło się też dodatkowe spotkanie z DZP GDOŚ z zespołem autorskim dotyczące sposobu uwzględnienia uwag).

Kolejne regularne spotkanie Komitetu Mokradłowego odbyło się 16 grudnia 2021 roku. W spotkaniu wzięli udział Wiktor Kotowski (oficjalnie jako przedstawiciel UW). Poruszono m.in. następujące tematy:

- założenia planowanego projektu LIFE SNAP „Odtworzenie oraz zachowanie obszarów bagiennych, torfowisk i terenów podmokłych na obszarach natura 2000 i Zielonej Infrastruktury” zgłoszonego do KE przez konsorcjum BULiGL – GDOŚ – Wydział Leśny Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie (CMok zwrócił uwagę na problem zastosowania w projekcie kryterium stanu ochrony siedlisk przyrodniczych do określenia stanu ekologicznego mokradeł, podając przykład uwzględniania działań ochronnych dla łąk świeżych na torfowiskach),
- projekt Strategii ochrony obszarów wodno-błotnych w Polsce na lata 2022–2032 przygotowany przez Centrum Ochrony Mokradeł.

- lokalizacje inwestycji fotowoltaicznych na obszarach chronionych – zaplanowano opracowanie wytycznych „Analiza oddziaływania inwestycji fotowoltaicznych i oddziaływania skumulowanego na krajobraz” (2022).